ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MARCO DARMON της 3ης Οκτωβρίου 1990 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Με την παρούσα προσφυγή, που ασκήθηκε δυνάμει του άρθρου 33, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, η Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie (επαγγελματικός συνδικαλιστικός φορέας των βιομηχανιών σιδήρου και χάλυβα) ζητεί από το Δικαστήριο να ακυρώσει την απόφαση SG(88) D/6179 της Επιτροπής, της 26ης Μαΐου 1988, με την οποία η Επιτροπή αρνήθηκε να λάβει μέτρα προκειμένου να αποτρέψει στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, προβαλλόμενες από την προσφεύγουσα και προκύπτουσες από τη χορήγηση στη βρετανική επιχείρηση British Steel Corporation κρατικών ενισχύσεων μη αναγκαίων για την αποκατάσταση της βιωσιμότητάς της. Επικουρικώς, η προσφεύγουσα ζητεί, δυνάμει του άρθρου 35, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, την ακύρωση της σιωπηρής απορριπτικής αποφάσεως της Επιτροπής, για την περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι το έγγραφο της 26ης Μαΐου 1988 δεν συνιστά απόφαση κατά την έννοια του άρθρου 33 της εν λόγω Συνθήκης.

2. Επιθυμώ να υπογραμμίσω ευθύς εξαρχής, για να μην επανέλθω στο ζήτημα αυτό, ότι θεωρώ το προαναφερθέν έγγραφο ως απόφαση, καθόσον αποφαίνεται σαφώς επί του ζητήματος που υπέβαλε η προσφεύγουσα και συνεπάγεται έναντι αυτής « οριστικά έννομα αποτελέσματα »[1]. Πράγματι, στην τελευταία φράση του εγγράφου τονίζεται: « Η Επιτροπή κρίνει ότι τα στοιχεία αυτά δεν αρκούν ώστε να την υποχρεώσουν να ζητήσει επιστροφή μέρους των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν. » Δεν μπορεί, συνεπώς, να έχει άλλη έννοια εκτός από την οριστική άρνηση λήψεως των μέτρων που ζήτησε η προσφεύγουσα. Εξάλλου, στις γραπτές της παρατηρήσεις η Επιτροπή θεώρησε το έγγραφο αυτό ως απόφαση. Συνεπώς, παρέλκει η εξέταση του επικουρικού αιτήματος.

3. Η Επιτροπή προέβαλε, προκαταρκτικώς, σειρά ενστάσεων απαραδέκτου.

4. Ενώ το δικόγραφο της προσφυγής[2] αναφέρεται προφανώς μόνο στη χορήγηση των *μη αναγκαίων ενισχύσεων*, οι περιεχόμενες στο εν λόγω δικόγραφο παρατηρήσεις υποδηλώνουν ότι η προσφεύγουσα στρέφεται επίσης κατά της χορηγήσεως *μη εγκεκριμένων ενισχύσεων* από την Επιτροπή[3]. Κατά συνέπεια, ορθώς η τελευταία, στο υπόμνημα που κατέθεσε για την ένσταση απαραδέκτου, προβαίνει σε διάκριση μεταξύ του λόγου που αναφέρεται στη χορήγηση μη αναγκαίων ενισχύσεων και του λόγου που αναφέρεται στη χορήγηση μη εγκεκριμένων ενισχύσεων.

5. Ως προς τον πρώτο λόγο, η Επιτροπή προβάλλει τρεις ενστάσεις. Θεωρεί ότι προσβάλλουσα την απόφαση της 26ης Μαΐου 1988 η προσφεύγουσα επιδιώκει, στην πραγματικότητα, να αμφισβητήσει την απόφαση 83/399/ΕΚΑΧ, της 29ης Ιουνίου 1983[4], κατά της οποίας εστρέφετο προσφυγή που το Δικαστήριο έχει ήδη απορρίψει[5], ή τις αποφάσεις « περί αποδεσμεύσεως » της 10ης Φεβρουαρίου

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — Βλέπε, σχετικώς, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1988, Irish Cement Ltd, σκέψη 11 (166/86 και 220/86, Συλλογή 1988, σ. 6473).

2 — Σελίδα 2 της γαλλικής μεταφράσεως του δικογράφου της προσφυγής.

3 — Σελίδες 6 και 27 της γαλλικής μεταφράσεως του δικογράφου της προσφυγής.

4 — Απόφαση της Επιτροπής για τις ενισχύσεις που προτίθεται να χορηγήσει η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 227, σ. 36).

5 — Απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1985, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά Επιτροπής (214/83, Συλλογή 1985, σ. 3053).

και 20ής Δεκεμβρίου 1984 και της 24ης Δεκεμβρίου 1985, κατά των οποίων ή δεν χωρεί προσφυγή ή παρήλθαν εν τω μεταξύ οι προθεσμίες προσφυγής. Τέλος, η Επιτροπή αντιτάσσει ότι η ανάκληση μιας εγκρίσεως χορηγήσεως ενισχύσεως, πέντε έτη μετά την έκδοση της σχετικής πράξεως είναι αδύνατη από νομικής απόψεως.

6. Ως προς τον δεύτερο λόγο η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το από 30ής Μαρτίου 1988 έγγραφο της προσφεύγουσας, με το οποίο της ζητήθηκε να παρέμβει, αναφέρεται μόνο στις μη αναγκαίες ενισχύσεις. Συνεπώς, η απάντηση στο αίτημα αυτό, δηλαδή η απόφαση κατά της οποίας στρέφεται η παρούσα προσφυγή, περιορίζεται στην εξέταση αυτής και μόνο της αιτιάσεως. Η προσφεύγουσα έθιξε το ζήτημα των μη εγκεκριμένων ενισχύσεων με δεύτερο έγγραφό της, της 20ής Μαΐου 1988. Η Επιτροπή απάντησε στο νέο αυτό αίτημα με έγγραφό της της 25ης Ιουλίου 1988. Δεδομένου ότι η προσφυγή δεν στρέφεται κατά της δευτέρας αυτής αποφάσεως, είναι απαράδεκτη κατά το μέτρο που διατυπώνει αιτιάσεις κατά της χορηγήσεως μη εγκεκριμένων ενισχύσεων.

7. Όπως γίνεται αντιληπτό, η πρώτη δυσκολία είναι να καθοριστεί ποιο είναι το πραγματικό αντικείμενο της προσφυγής. Βεβαίως, τυπικώς ζητείται η ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής της 26ης Μαΐου 1988, αλλά δεν εξηγείται ποιο ήταν το πραγματικό αίτημα που υπέβαλε η προσφεύγουσα στην Επιτροπή με το έγγραφο της 30ής Μαρτίου 1988. Η προσφεύγουσα τόνισε ότι δεν επιθυμούσε να αμφισβητήσει την « απόφαση-πλαίσιο » 83/399, αρνούμενη δε ότι είχε την πρόθεση να αμφισβητήσει τις αποφάσεις « περί αποδεσμεύσεως », διατύπωσε, επικουρικώς μόνο, αίτημα ακυρώσεως των δύο τελευταίων αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως »[6]. Το κύριο αίτημα της προσφυγής ήταν να προβεί η Επιτροπή σε εκ των υστέρων « διόρθωση » των ιδιαίτερα ευνοϊκών για την British Steel Corporation συνεπειών της χορηγήσεως των ενισχύσεων. Ασχέτως της διατυπώσεως, εκείνο που προφανώς ζητεί η προσφεύγουσα είναι η *ανάκληση*, ίσως εν μέρει μόνο, των αποφάσεων αυτών « περί αποδεσμεύσεως ». Πράγματι, από τη στιγμή που η Επιτροπή ενέκρινε την καταβολή ενισχύσεως σε μια επιχείρηση, κάθε απόφαση με την οποία ζητείται η μερική έστω επιστροφή της ενισχύσεως δεν μπορεί να αναλυθεί από νομικής απόψεως παρά ως *ανάκληση*, δηλαδή ως αμφισβήτηση των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ». Ορθώς η Επιτροπή η οποία αντιτάσσει ότι η ανάκληση των αποφάσεων αυτών είναι αδύνατη από νομικής απόψεως προέβαλε το επιχείρημα αυτό ως ένσταση απαραδέκτου και όχι ως επί της ουσίας αμυντικό ισχυρισμό. Θεωρώ ότι η περίπτωση είναι όμοια με εκείνη ενός προσφεύγοντος ο οποίος επιχειρεί, με την άσκηση προσφυγής κατά παραλείψεως, να αναβιώσει την προθεσμία της προσφυγής ακυρώσεως. Στην απόφασή του της 6ης Απριλίου 1962, Meroni[7], το Δικαστήριο έκρινε ότι το αίτημα των επιχειρήσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα που ζητούσαν από την Ανωτάτη Αρχή να άρει μία συγκεκριμένη διάκριση μεταξύ επιχειρήσεων, απαιτούσε στην πράξη την ακύρωση προγενεστέρων αποφάσεων περί απαλλαγής. Για τον λόγο αυτό έκρινε την προσφυγή απαράδεκτη καθόσον επεδίωκε την ακύρωση αποφάσεων ως προς τις οποίες είχε λήξει η προθεσμία ασκήσεως προσφυγής.

8. Κατά την άποψή μου, με την προσφυγή δεν επιδιώκεται αμφισβήτηση της « αποφάσεως-πλαίσιο », αλλά μόνο αμφισβήτηση των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ». Αν το Δικαστήριο δεν ακολουθήσει την άποψη αυτή, είναι εν πάση περιπτώσει βέβαιο ότι δεν μπορεί να επιδιώκεται πλέον ακύρωση της αποφάσεως 83/399, όχι μόνο λόγω εκδόσεως της αποφάσεως της 3ης Οκτωβρίου 1985[8], η οποία δεσμεύει την προσφεύγουσα, η οποία είχε παρέμβει στην υπόθεση εκείνη, αλλά και της λήξεως της προθεσμίας που προβλέπεται στο άρθρο 33, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή δημοσιεύθηκε

6 — Παρατηρήσεις επί της ενστάσεως απαραδέκτου, σελίδα 10 της γαλλικής μεταφράσεως.

7 — Απόφαση 21/61 έως 26/61, Rec. 1962, σ. 143.

8 — Απόφαση 214/83, προαναφερθείσα στη σημείωση 5.

στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* στις 19 Αυγούστου 1983.

9. Επιβάλλεται, συνεπώς να εξεταστεί, κυρίως, το παραδεκτό της προσφυγής σε σχέση με την αμφισβήτηση των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως » της 10ης Φεβρουαρίου και της 20ής Δεκεμβρίου 1984 και της 24ης Δεκεμβρίου 1985. Όπως προανέφερα, η Επιτροπή θεωρεί είτε ότι κατά των αποφάσεων αυτών δεν χωρεί προσφυγή είτε ότι έχουν παρέλθει οι προθεσμίες ασκήσεως προσφυγής κατά των αποφάσεων αυτών.

10. Το πρώτο επιχείρημα δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Ας μου επιτραπεί, πράγματι, να υπενθυμίσω τη γενική δομή του συστήματος ενισχύσεων ΕΚΑΧ. Κατ' εφαρμογή της αποφάσεως 2320/81/ΕΚΑΧ [9], η οποία είναι γνωστή ως « δεύτερος κώδικας ενισχύσεων », η απόφαση 83/399 αναγνωρίζει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ότι είναι σύμφωνες με την κοινή αγορά ορισμένες ενισχύσεις που η Βρετανική Κυβέρνηση προτίθεται να χορηγήσει στην British Steel Corporation. Το ύψος των προγραμματιζομένων ενισχύσεων καθορίζεται στην απόφαση. Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις αναφέρονται στη μείωση της παραγωγικής ικανότητας και στη δυνατότητα ταχείας διασφαλίσεως της βιωσιμότητας της επιχειρήσεως. Πράγματι, κατά το άρθρο 3 της αποφάσεως, « οι ενισχύσεις καταβάλλονται μόνο εφόσον η Επιτροπή είναι σε θέση να εξασφαλίσει ότι η βιωσιμότητα της επιχείρησης θα έχει επιτευχθεί πριν από το τέλος του 1985 ». Ομοίως, κατά το άρθρο 4, οι ενισχύσεις καταβάλλονται μόνο εφόσον η Επιτροπή διαπιστώσει ότι περιορίστηκε η παραγωγική ικανότητα και ότι η επιχείρηση εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της τις σχετικές με τις ποσοστώσεις παραγωγής. Τέλος, κατά το άρθρο 5, οι ενισχύσεις για επενδύσεις χορηγούνται μόνο εφόσον η Επιτροπή έχει διατυπώσει ευνοϊκή γνώμη κατά το άρθρο 54 της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

9 — Απόφαση της Επιτροπής, της 7ης Αυγούστου 1981, περί θεσπίσεως κοινοτικών κανόνων για τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβος (ΕΕ L 228, σ. 14).

11. Συνεπώς, με τις αποφάσεις « περί αποδεσμεύσεως » επιδιώκεται κυρίως να εξακριβωθεί εάν έχουν τηρηθεί οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση των σχεδιαζομένων ενισχύσεων και εάν η Βρετανική Κυβέρνηση μπορούσε να προχωρήσει στην πραγματοποίηση των αντιστοίχων καταβολών.

12. Κατά παγία νομολογία του Δικαστηρίου [10], η οποία βεβαίως αναφέρεται κυρίως στο άρθρο 173 της Συνθήκης ΕΟΚ, αλλά έχει κατ' αναλογία εφαρμογή και στη Συνθήκη ΕΚΑΧ [11], προκειμένου να καθοριστεί αν τα προσβαλλόμενα μέτρα συνιστούν πράξεις κατά των οποίων χωρεί προσφυγή ακυρώσεως, πρέπει να εξεταστεί αν τα μέτρα αυτά αναπτύσσουν:

« έννομα αποτελέσματα δεσμευτικά και ικανά να επηρεάσουν τα συμφέροντα του προσφεύγοντος, μεταβάλλοντας κατά τρόπο σαφή τη νομική του θέση » [12].

Βάσει της αρχής αυτής στην απόφαση Krupp [13], το Δικαστήριο προχώρησε στην εξέταση της ενδεχομένως ανεπαρκούς αιτιολογίας των ανακοινώσεων με τις οποίες η Επιτροπή καθόρισε τις ποσοστώσεις παραγωγής, αποφαινόμενο σιωπηρώς ότι κατά των ανακοινώσεων αυτών χωρεί προσφυγή.

13. Οι αποφάσεις « περί αποδεσμεύσεως » στο μέτρο που διαπιστώνουν ότι η ενισχυόμενη επιχείρηση προέβη στην εκτέλεση των μέτρων εκείνων από τα οποία εξαρτάται η χορήγηση των ενισχύσεων και στο μέτρο που εγκρίνουν τη χορήγηση των εν λόγω ενισχύσεων, παρά-

10 — Απόφαση της 15ης Μαρτίου 1967, Cimenteries CBR κ.λπ. (8/66 έως 11/66, Rec. 1967, σ. 93)· απόφαση της 31ης Μαρτίου 1971, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, σκέψη 42 (22/70, Rec. 1971, σ. 263).

11 — Βλέπε, π.χ., απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 1963, Usines Henricot κατά Ανωτάτης Αρχής (22/63, 24/63 και 52/63, Rec. 1963, σ. 445)· απόφαση της 16ης Ιουνίου 1966, Forges de Châtillon κατά Ανωτάτης Αρχής (54/65, Rec. 1966, σ. 265).

12 — Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1981, IBM, σκέψη 9 (60/81, Συλλογή 1981, σ. 2639).

13 — Απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1981, σκέψεις 6 έως 13 (275/80 και 24/81, Συλλογή 1981, σ. 2489).

γουν, κατά τη γνώμη μου, « δεσμευτικές έννομες συνέπειες ». Εξάλλου, εφόσον αναγνωρίζεται ότι ανταγωνίστριες επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από τις σχεδιαζόμενες ενισχύσεις, οι εν λόγω αποφάσεις θίγουν τα συμφέροντα της προσφεύγουσας. Τέλος, η νομική της κατάσταση τροποποιείται σημαντικά δεδομένου ότι δεν θα έχει πλέον τη δυνατότητα, εκτός αν ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως, να αμφισβητήσει τη μη ανατρέψιμη κατάσταση που έχει ως αποτέλεσμα να βελτιώνει την οικονομική θέση των ανταγωνιστριών της επιχειρήσεως.

14. Αντιθέτως, αν θεωρηθεί ότι προσφυγή ακυρώσεως χωρεί μόνο κατά της « αποφάσεως-πλαίσιο » 83/399 το αποτέλεσμα θα ήταν να αποκλειστεί *κάθε δυνατότητα δικαστικού ελέγχου* της εκτιμήσεως στην οποία κατέληξε η Επιτροπή ως προς την εκτέλεση εκ μέρους της επιχειρήσεως των μέτρων εκείνων — μείωση της παραγωγικής ικανότητας, τήρηση των ποσοστώσεων, επιδίωξη της ταχείας αποκαταστάσεως της βιωσιμότητας — από τα οποία εξαρτάται η καταβολή των ενισχύσεων. Αυτό θα αντέβαινε προς τις αρχές που διέπουν τη νομολογία του Δικαστηρίου [14].

15. Το δεύτερο επιχείρημα που προβάλλει η Επιτροπή, το σχετικό με τη λήξη της προθεσμίας ασκήσεως προσφυγής ακυρώσεως, φαίνεται ως περισσότερο βάσιμο. Πράγματι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου τη σχετική με το άρθρο 173, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΟΚ [15], η οποία σύμφωνα με την απόφαση Dillinger Hüttenwerke [16] ισχύει και στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ:

« ελλείψει δημοσιεύσεως ή κοινοποιήσεως, εναπόκειται στον γνωρίζοντα την ύπαρξη πράξεως που τον αφορά να ζητήσει το πλήρες κείμενό της εντός ευλόγου προθεσμίας ».

Υπό την επιφύλαξη όμως αυτή:

« η προθεσμία ασκήσεως προσφυγής δεν μπορεί να υπολογιστεί παρά μόνο από την ημέρα που ο τρίτος ενδιαφερόμενος έλαβε ακριβή γνώση του περιεχομένου και των αιτιολογικών σκέψεων της εν λόγω πράξεως κατά τρόπο που να του επιτρέπει να ασκήσει το δικαίωμά του για προσφυγή » [17].

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι στην ίδια απόφαση το Δικαστήριο αποφάνθηκε, σχετικά με το άρθρο 33, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, ότι:

« απόφαση της Επιτροπής αφορά μία επιχείρηση, κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως, όταν προβλέπει ευνοϊκές ρυθμίσεις για μία ή περισσότερες άλλες επιχειρήσεις οι οποίες την ανταγωνίζονται » [18].

16. Δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι οι αποφάσεις « περί αποδεσμεύσεως », οι οποίες εγκρίνουν την καταβολή κρατικών ενισχύσεων σε ανταγωνίστριες επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε μία άλλη περιοχή της Κοινότητας, αφορούν την προσφεύγουσα, η οποία αποτελεί ένωση γερμανικών επιχειρήσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα.

17. Τίθεται συνεπώς το ερώτημα αν έχει ήδη λήξει η προθεσμία ασκήσεως προσφυγής ακυρώσεως κατά των εν λόγω αποφάσεων. Πράγματι, ακόμα και από την απλή ανάγνωση των ισολογισμών της British Steel Corporation, ιδίως του ισολογισμού που δημοσιεύθηκε στις 8 Ιουλίου 1986 [19], συνάγεται η ύπαρξη αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ». Από τις παρατηρήσεις που περιέχονται στο δικόγραφο της προσφυγής [20] συνάγεται, εξάλλου, ότι η προ-

14 — Βλέπε, π.χ., απόφαση της 15ης Μαΐου 1986, Johnston (222/84, Συλλογή 1986, σ. 1651)· απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1987, Heylens (222/86, Συλλογή 1987, σ. 4097).

15 — Απόφαση της 5ης Μαρτίου 1980, Könecke (76/79, Rec. 1980, σ. 665)· απόφαση της 5ης Μαρτίου 1986, Tezi Textiel (59/84, Συλλογή 1986, σ. 887).

16 — Απόφαση της 6ης Ιουλίου 1988 (236/86, Συλλογή 1988, σ. 3761).

17 — Απόφαση 236/86, που προαναφέρθηκε στη σημείωση 16, σκέψη 14.

18 — Απόφαση 236/86, που προαναφέρθηκε στη σημείωση 16, σκέψη 8.

19 — Βλέπε ανταπάντηση της Επιτροπής, σελίδα 9 της γαλλικής μεταφράσεως.

20 — Ιδίως στις σελίδες 14 έως 16 της γαλλικής μεταφράσεως.

σφεύγουσα είχε στη διάθεσή της τους ισολογισμούς της βρετανικής επιχειρήσεως. Τουλάχιστον από τη δέκατη τέταρτη και τη δέκατη πέμπτη έκθεση της Επιτροπής για την πολιτική του ανταγωνισμού, που αφορούν αντιστοίχως τα έτη 1984 και 1985, θα μπορούσε η προσφεύγουσα να πληροφορηθεί ότι η Επιτροπή έλαβε τις επίδικες αποφάσεις. Πράγματι, η Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων κοινοποιεί τις εκθέσεις αυτές σε όλους τους ενδιαφερομένους, είναι δε δύσκολο να υποτεθεί ότι μία επαγγελματική ένωση της σημασίας που έχει η προσφεύγουσα παρέλειψε να ενημερωθεί σχετικώς ή ότι μπορεί, ενδεχομένως, να επικαλεστεί παρόμοια αμέλεια. Τέλος, η Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie έχει έναν εκπρόσωπο στη Συμβουλευτική Επιτροπή της ΕΚΑΧ. Η επιτροπή αυτή έλαβε στις 6 Αυγούστου 1986 την έκθεση της Επιτροπής τη σχετική με την εφαρμογή του κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα κατά τα έτη 1984—1985 [έγγραφο COM(86) 235 τελικό][21]. Μολονότι, όπως συνάγεται από την προσφυγή, η προσφεύγουσα απέστειλε έγγραφο προς την Επιτροπή στις 28 Απριλίου 1987[22], το έγγραφο αυτό εφιστούσε την προσοχή μόνο ως προς την ενδεχόμενη ύπαρξη μη εγκεκριμένων ενισχύσεων και δεν διατύπωνε αιτιάσεις κατά της εκδόσεως των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ». Με κανένα από τα έγγραφα που αντάλλαξαν η προσφεύγουσα και η Επιτροπή πριν από την άσκηση της παρούσας προσφυγής την 1η Ιουλίου 1988 δεν ζητήθηκε από τις κοινοτικές αρχές το κείμενο των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ». Συνεπώς, η εύλογη προθεσμία εντός της οποίας η προσφεύγουσα όφειλε να ζητήσει το κείμενο των εν λόγω αποφάσεων « ώστε να μπορέσει να ασκήσει το δικαίωμά της για προσφυγή » είχε από μακρού λήξει. Πράγματι, ενώ στην απόφαση Tezi Textiel[23], το Δικαστήριο έκρινε εύλογη την προθεσμία δεκατεσσάρων μηνών, αντιθέτως, στην απόφαση Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής[24], έκρινε ότι η προθεσμία δεκαοκτώ μηνών δεν ήταν εύλογη για την κίνηση της διαδικασίας που προβλέπεται στο άρθρο 35 της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Δεδομένου ότι η προσφεύγουσα έλαβε οπωσδήποτε γνώση, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια του έτους 1986, της υπάρξεως των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως », πρέπει να θεωρηθεί ότι η εύλογη προθεσμία είχε από μακρού παρέλθει. Συνεπώς, είναι απαράδεκτη η αμφισβήτηση των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ».

18. Οι σκέψεις που ακολουθούν διατυπώνονται επικουρικώς για την περίπτωση που το Δικαστήριο δεν αποδεχθεί την άποψή μου ως προς το εκπρόθεσμο της αμφισβητήσεως των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ».

19. Δύσκολα μπορεί να εκτιμηθεί το ακριβές περιεχόμενο των αιτιάσεων που προβάλλονται τόσο με το δικόγραφο της προσφυγής όσο και με το υπόμνημα απαντήσεως. Κατά την άποψή μου, επιβάλλεται, πρώτον, να υπογραμμιστεί ότι η ισχύς του δεδικασμένου που έχει η απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Οκτωβρίου 1985 αποκλείει την προβολή των ιδίων αιτιάσεων με εκείνες που είχαν προβληθεί στο πλαίσιο εκείνης της υποθέσεως, καθόσον θα ήταν προφανώς απαράδεκτες. Δεύτερον, επιβάλλεται να εξεταστούν τα επιχειρήματα τα οποία προβλήθηκαν επί της ουσίας προκειμένου να στηρίξουν την αμφισβήτηση των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ».

20. Ως προς το πρώτο σημείο, τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας — ως προς τις εγκεκριμένες αλλά μη αναγκαίες ενισχύσεις — στηρίζονται στον ισχυρισμό ότι χορηγήθηκαν στην British Steel Corporation ενισχύσεις περιττές, καθόσον η εν λόγω επιχείρηση θα μπορούσε να ανακτήσει τη βιωσιμότητά της χωρίς τη χορήγηση των ενισχύσεων αυτών. Οι ενισχύσεις που έλαβε συνέβαλαν ιδίως στη μείωση του δανεισμού κεφαλαίων σε επίπεδο πολύ κατώτερο του μέσου όρου των ανταγωνιστριών επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα την ελάφρυνση του χρηματοδοτικού της κόστους[25].

21 — Βλέπε ανταπάντηση της Επιτροπής, σελίδες 9 και 10 της γαλλικής μεταφράσεως.

22 — Βλέπε σελίδα 14 της γαλλικής μεταφράσεως.

23 — Απόφαση 59/84, που προαναφέρθηκε στη σημείωση 15, σκέψη 11.

24 — Απόφαση της 6ης Ιουλίου 1971, σκέψη 22 (59/70, Rec. 1971, σ. 639).

25 — Σελίδα 6 της γαλλικής μεταφράσεως του δικογράφου της προσφυγής.

Διατυπώνονται, επίσης, αιτιάσεις ως προς την έλλειψη ευλόγου σχέσεως μεταξύ του παρεχομένου οφέλους και της αντιπαροχής [26].

21. Προφανώς, η αιτίαση αυτή έχει ήδη, κατά κάποιο τρόπο εξεταστεί και απορριφθεί από το Δικαστήριο με την απόφασή του της 3ης Οκτωβρίου 1985 [27]. Πράγματι, στη σκέψη 21 συνοψίζονται ως ακολούθως οι αιτιάσεις που προέβαλε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, υποστηριζόμενη από την προσφεύγουσα της παρούσας υπόθεσης:

« Υπέρ του κυρίου αιτήματός της η προσφεύγουσα επικαλείται, αφενός, την παραβίαση του δευτέρου κώδικα ενισχύσεων· ισχυρίζεται, συγκεκριμένα, ότι ενεκρίθησαν, για τις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα του (...) και του Ηνωμένου Βασιλείου ενισχύσεις οι οποίες υπερβαίνουν κατά πολύ το επίπεδο που θα ήταν αναγκαίο για την υλοποίηση των μέτρων περιορισμού που επιβλήθηκαν. Η προσφεύγουσα επικαλείται, αφετέρου, διάκριση εις βάρος των μη επιδοτουμένων επιχειρήσεων και, ιδίως, των γερμανικών επιχειρήσεων, από τις οποίες ζητήθηκαν μειώσεις παραγωγικής ικανότητας αισθητά μεγαλύτερες σε σχέση με τις ενισχύσεις που εγκρίθηκαν. »

Το Δικαστήριο απάντησε αποφαινόμενο ότι:

« καίτοι ο δεύτερος κώδικας ενισχύσεων καθιερώνει μία σχέση μεταξύ της αναδιαρθρώσεως και της χορηγήσεως των ενισχύσεων, ούτε από τις διατάξεις του ούτε από τις αιτιολογικές του σκέψεις μπορεί να συναχθεί ότι καθιερώνει ή ότι επιδιώκει να καθιερώσει μια ακριβή ποσοτική σχέση μεταξύ του ποσού των ενισχύσεων και της εκτάσεως της παραγωγικής ικανότητας που πρέπει να περιοριστεί » [28],

καθώς και ότι:

« ως προς την αιτίαση που στηρίζεται στην άνιση μεταχείριση, θα ήταν βάσιμη μόνο στην περίπτωση που από τις επίδικες αποφάσεις θα είχαν προκύψει είτε *διαφορετικά οφέλη* για επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση, είτε παρόμοια οφέλη για επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα που βρίσκονται σε αισθητά διαφορετικές καταστάσεις. Ούτε όμως από τα σχετικά της δικογραφίας ούτε από τις συζητήσεις που διεξήχθησαν ενώπιον του Δικαστηρίου δεν μπορεί να συναχθεί ότι κάτι παρόμοιο συνέβη στην παρούσα περίπτωση. Πράγματι, ορθώς υπογράμμισε η Επιτροπή τις σημαντικά διαφορετικές καταστάσεις στις οποίες βρίσκονται οι ατομικές επιχειρήσεις, καθώς και τις πολύ διαφορετικές προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η χορήγηση στις επιχειρήσεις αυτές των ενισχύσεων » [29].

22. Συνεπώς, οι αιτιάσεις της προσφεύγουσας στην παρούσα υπόθεση που αφορούν την έλλειψη ευλόγου σχέσεως μεταξύ του παρεχομένου οφέλους και της αντιπαροχής έχουν, προφανώς, ήδη αντικρουστεί στην προαναφερθείσα απόφαση στην οποία το Δικαστήριο αρνήθηκε να δεχθεί την ύπαρξη ακριβούς ποσοστικής σχέσεως μεταξύ του ύψους των ενισχύσεων και της εκτάσεως των περιοριζομένων παραγωγικών ικανοτήτων.

23. Εξάλλου, το επιχείρημα ότι η British Steel Corporation θα μπορούσε να ανακτήσει τη βιωσιμότητά της χωρίς τη χορήγηση των ενισχύσεων που προβλέπει η απόφαση 83/399 είναι εντελώς όμοιο, με διαφορετική μόνο διατύπωση, με το επιχείρημα που αναφέρεται στην άνιση μεταχείριση. Στην πρώτη υπόθεση είχε υποστηριχθεί ότι οι ενισχύσεις υπερβαίνουν το ποσό που θα ήταν αναγκαίο για την ενίσχυση των μέτρων μειώσεως της παραγωγικής ικανότητας με αποτέλεσμα η βρετανική επιχείρηση να αποκομίζει *αδικαιολόγητα οφέλη*· τώρα υποστηρίζεται ότι οι ίδιες

26 — Σελίδα 7 της γαλλικής μεταφράσεως του δικογράφου της προσφυγής.

27 — Απόφαση 214/83 που προαναφέρθηκε στη σημείωση 5.

28 — Απόφαση 214/83, που προαναφέρθηκε στη σημείωση 5, σκέψη 33.

29 — Σκέψη 36, οι υπογραμμίσεις δικές μου.

αυτές ενισχύσεις *είχαν πράγματι ως αποτέλεσμα την παροχή αδικαιολογήτων οφελημάτων* σε σχέση με τις ανταγωνίστριες επιχειρήσεις, διότι η British Steel Corporation μπόρεσε να μειώσει αισθητά το χρηματοδοτικό της κόστος. Άνιση μεταχείριση ή στρέβλωση του ανταγωνισμού αποτελούν στην παρούσα περίπτωση τις δύο όψεις της ίδιας αιτιάσεως [30]. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι λαμβανομένης υπόψη της καταστάσεως των εν λόγω επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα, ιδίως των αγγλικών και γερμανικών επιχειρήσεων, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως δεν θίγεται ούτε από τις προϋποθέσεις που τέθηκαν για τη χορήγηση των ενισχύσεων στην British Steel Corporation ούτε από το ύψος των εν λόγω ενισχύσεων· νομίζω ότι είναι αδύνατο να τεθεί και πάλι ο ισχυρισμός αυτός υπό την κρίση του Δικαστηρίου, υπό το κάλυμμα μιας προβαλλομένης στρεβλώσεως του ανταγωνισμού, καθόσον θα έπρεπε να απορριφθεί ως απαράδεκτος.

24. Έρχομαι τώρα στην εξέταση των επί της ουσίας επιχειρημάτων τα οποία θα μπορούσαν βασίμως να προβληθούν προς αμφισβήτηση των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ». Τα επιχειρήματα αυτά αναφέρονται, προφανώς, είτε στην παραβίαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την « απόφαση-πλαίσιο » 83/399 είτε στον μη αναγκαίο χαρακτήρα των ενισχύσεων.

25. Ως προς το πρώτο επιχείρημα, δεν αμφισβητείται ότι τηρήθηκαν οι προϋποθέσεις οι σχετικές με τη μείωση της παραγωγικής ικανότητας καθώς και οι σχετικές με τη δυνατότητα της βρετανικής επιχειρήσεως να ανακτήσει γρήγορα και πλήρως τη βιωσιμότητά της. Η μόνη αιτίαση που διατυπώνει σχετικά η προσφεύγουσα στην ανταπάντησή της [31] είναι ότι η Επιτροπή ενέκρινε την καταβολή των ενισχύσεων μολονότι η British Steel Corporation δεν είχε εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της ως προς τις ποσοστώσεις παραγωγής. Βεβαίως, όπως προκύπτει από τις αποφάσεις C(87) 2031, της 10ης Νοεμβρίου 1987 [32], η Επιτροπή επέβαλε στην British Steel Corporation πρόστιμα για υπέρβαση των ποσοστώσεων παραγωγής κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων τριμήνων του έτους 1985. Ωστόσο, το ίδιο το άρθρο 7, παράγραφος 1, της αποφάσεως 83/399 διευκρινίζει ότι « η Επιτροπή *είναι σε θέση*, ανά πάσα στιγμή, να απαιτήσει την αναστολή της πληρωμής των ενισχύσεων εφόσον διαπιστώνει ότι: — οι ενισχύσεις έχουν καταβληθεί χωρίς να έχουν τηρηθεί οι όροι για την έγκρισή τους που προβλέπονται στην παρούσα απόφαση ». Συνεπώς, η αναστολή καταβολής των ενισχύσεων δεν αποτελεί παρά μία πρόσθετη κύρωση, παράλληλη προς τα πρόστιμα που επιβάλλει η Επιτροπή. Η Επιτροπή, όπως ορθώς υπογραμμίζει στις γραπτές παρατηρήσεις της, έχει τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίζει εάν θα εφαρμόσει ή όχι τις διατάξεις του εν λόγω άρθρου. Συνεπώς, από την άποψη αυτή η προσφυγή δεν μπορεί παρά να απορριφθεί.

26. Ως προς το δεύτερο επιχείρημα, πρέπει να εξεταστεί όχι μόνο η στιγμή κατά την οποία η Επιτροπή πρέπει να εκτιμήσει την αναγκαιότητα των ενισχύσεων, ζήτημα ως προς το οποίο διαφωνούν οι διάδικοι, αλλά και η ενδεχόμενη ύπαρξη υποχρεώσεως « εκ των υστέρων διορθώσεως » των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη χορήγηση των ενισχύσεων.

27. Ως προς το πρώτο ζήτημα, η Επιτροπή θεωρεί ότι η αναγκαιότητα των ενισχύσεων πρέπει να εκτιμάται κατά τον χρόνο εκδόσεως της « αποφάσεως-πλαίσιο » και δεν μπορεί πλέον να εξακριβώνεται κατά τη θέσπιση των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ».

28. Δεν συμφωνώ με την άποψη αυτή. Στην προαναφερθείσα απόφασή του της 3ης Οκτωβρίου 1985 το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι:

« η Επιτροπή, σε καμία περίπτωση, δεν μπορούσε να εγκρίνει τη χορήγηση κρατικών ενι-

30 — Βλέπε ανάλογη περίπτωση στην απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 1987, Falck, σκέψη 22 (304/85, Συλλογή 1987, σ. 871).

31 — Σελίδες 18 έως 20 της γαλλικής μεταφράσεως.

32 — ΕΕ C 321.

σχύσεων οι οποίες δεν είναι απαραίτητες για την επίτευξη των σκοπών που καθορίζει η Συνθήκη και οι οποίες θα μπορούσαν να επιφέρουν στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στην κοινή αγορά σιδήρου και χάλυβα » [33].

Εξάλλου, στην απόφαση Falck τόνισε ότι:

« η Επιτροπή δεν μπορεί να εγκρίνει ενισχύσεις η χορήγηση των οποίων θα μπορούσε να προκαλέσει προφανή διάκριση » [34].

29. Βεβαίως, στην απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1985, επρόκειτο για « απόφαση-πλαίσιο » του 1983 και όχι για αποφάσεις « περί αποδεσμεύσεως ». Ωστόσο, μολονότι στην « απόφαση-πλαίσιο » δεν γίνεται μνεία για την αναγκαιότητα των σχεδιαζομένων ενισχύσεων, πιστεύω ότι η υποχρέωση αυτή προκύπτει άμεσα από το άρθρο 2, παράγραφος 1, τέταρτη περίπτωση, καθώς και από το άρθρο 3, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, του δεύτερου κώδικα ενισχύσεων που ορίζουν, αντιστοίχως, ότι οι ενισχύσεις δεν πρέπει να συνεπάγονται στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και ότι το ύψος και η συχνότητα καταβολής τους πρέπει να περιορίζονται σε εκείνο που είναι αναγκαίο για την επιτυχία της αναδιαρθρώσεως. Κατά συνέπεια, τα προβλεπόμενα στην « απόφαση-πλαίσιο » ποσά θα μπορούσαν ενδεχομένως να μη χορηγηθούν αν η Επιτροπή διαπίστωνε, κατά τα διαδοχικά στάδια εφαρμογής της αποφάσεως, ότι ορισμένες από τις σχεδιαζόμενες ενισχύσεις δεν ήταν πλέον αναγκαίες.

30. Ας εξετάσουμε τώρα το δεύτερο σημείο που αφορά την υποχρέωση της Επιτροπής να λαμβάνει κάθε επιβαλλόμενο μέτρο για την αποτροπή εμφανιζομένων εκ των υστέρων στρεβλώσεων του ανταγωνισμού. Η προσφεύγουσα δεν διευκρινίζει τι ακριβώς ανέμενε από την καθής, είναι όμως προφανές ότι της προσάπτει ότι δεν προχώρησε είτε στην άρση των αποφάσεων με τις οποίες εγκρίθηκε η χορήγηση ενισχύσεων, είτε στην έκδοση αποφάσεως που να διατάσσει την επιστροφή τους. Η Επιτροπή αντιτάσσει, σχετικώς, ότι η ανάκληση αποφάσεως με την οποία είχε εγκριθεί η χορήγηση ενισχύσεως είναι αδύνατη από νομικής απόψεως.

31. Η προσφεύγουσα θεμελιώνει την ύπαρξη της υποχρεώσεως για εκ των υστέρων διόρθωση στα άρθρα 4, στοιχείο γ, και 5 της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Κατά το πρώτο, ως γνωστόν, θεωρούνται ότι δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά άνθρακος και χάλυβος « οι ενισχύσεις που χορηγούνται από τα κράτη (...) υπό οποιαδήποτε μορφή »· κατά το δεύτερο « η Κοινότητα (...) εξασφαλίζει τη θέσπιση, τη διατήρηση και την τήρηση κανονικών όρων ανταγωνισμού ». Τα άρθρα αυτά περιλαμβάνονται στα έξι πρώτα άρθρα της Συνθήκης, που αποτελούν τον πρώτο τίτλο της Συνθήκης με τον επίτιτλο: « Η Ευρωπαϊκή Κοινότης Άνθρακος και Χάλυβος ». Όπως διευκρινίζεται στο άρθρο 95, το άρθρο 4 καθορίζει τους σκοπούς της Κοινότητας.

32. Ας μου επιτραπεί να τονίσω ευθύς αμέσως ότι είναι κατά τη γνώμη μου αδύνατο να συναχθεί από τα άρθρα αυτά που έχουν γενικό χαρακτήρα μία τόσο συγκεκριμένη υποχρέωση όπως αυτή κατά την οποία η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη να διορθώνει εκ των υστέρων τις πέραν του δέοντος ευνοϊκές επιπτώσεις των χορηγουμένων ενισχύσεων ώστε να επιτυγχάνει ένα είδος « εξισώσεως » των ανταγωνιζομένων επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα.

33. Βεβαίως, στο τρίτο εδάφιο της πρώτης αιτιολογικής σκέψεως του δεύτερου κώδικα ενισχύσεων διευκρινίζεται ότι, στο σύνολό του, το κοινοτικό σύστημα ενισχύσεων προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα « θα πρέπει να περιορίζει τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στο ελάχιστο ». Η επιδίωξη αυτή συγκε-

33 — Σκέψη 30.

34 — Απόφαση 304/85, που προαναφέρθηκε στη σημείωση 30, σκέψη 27.

κριμενοποιείται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του ιδίου αυτού νομοθετήματος όπου τονίζεται ότι « οι ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβος μπορούν να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την καλή λειτουργία της κοινής αγοράς εφόσον: (...) — οι ενισχύσεις δεν συνεπιφέρουν στρεβλώσεις ανταγωνισμού και δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο αντίθετο προς το κοινό συμφέρον ». Ωστόσο, η Επιτροπή οφείλει να εκτιμά την προϋπόθεση αυτή *κατά τον χρόνο που λαμβάνει την απόφασή της* επί των αιτήσεων για χορήγηση ενισχύσεων και εξετάζει, ιδίως, το ύψος και τη συχνότητα των σχετικών προγραμμάτων, όπως αυτό συνάγεται από τις παραγράφους 2 και 3 του ιδίου άρθρου, ανεξαρτήτως του ελέγχου της αναγκαιότητας των ενισχύσεων στον οποίο πρέπει να προβαίνει η Επιτροπή κατά τον χρόνο λήψεως των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ».

34. Εξάλλου, καίτοι το άρθρο 9 του δεύτερου κώδικα ενισχύσεων επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να απευθύνουν στην Επιτροπή, δύο φορές τον χρόνο, « εκθέσεις επί των ενισχύσεων που έχουν καταβληθεί κατά τη διάρκεια των έξι προηγούμενων μηνών, επί της χρήσεώς των και επί των αποτελεσμάτων που επετεύχθησαν στην ίδια περίοδο στον τομέα της αναδιαρθρώσεως », το δε άρθρο 10 επιβάλλει στην Επιτροπή την υποχρέωση να προβαίνει, σε τακτά διαστήματα, στη σύνταξη εκθέσεων για το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο, από το δεύτερο εδάφιο της δεύτερης αιτιολογικής σκέψεως συνάγεται ότι πρόκειται για τη « θέσπιση των καταλλήλων διαδικασιών ελέγχου για να εξασφαλιστεί ότι οι ενισχύσεις δεν θα εφαρμόζονται με τρόπο που να αναχαιτίζει την αποκατάσταση των κανονικών συνθηκών αγοράς και, ιδιαίτερα, των επιπέδων τιμών τα οποία θα επιτρέψουν στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβος να λειτουργήσει πάλι κατά τρόπο επικερδή και χωρίς ανάγκη ενισχύσεων, το συντομότερο δυνατόν ». Δηλαδή, ο μηχανισμός παρακολούθησης που προβλέπει ο δεύτερος κώδικας ενισχύσεων αποσκοπεί κυρίως στον έλεγχο των μειώσεων της παραγωγικής ικανότητας, ώστε να αποτραπεί η πτώση των τιμών και να αποκατασταθούν ικανοποιητικά επίπεδα τιμών. Δεν αποσκοπείται δηλαδή να ελεγχθεί αν η αρχική εκτίμηση του ύψους της ενισχύσεως που απαιτείται για την ταχεία αποκατάσταση της βιωσιμότητας της επιχειρήσεως αποδειχθεί εκ των υστέρων ως πολύ ευνοϊκή για την επιχείρηση. Εξάλλου, η απόφαση 1018/85/ΕΚΑΧ[35], που αποτελεί τον « τρίτο κώδικα ενισχύσεων », περιορίζεται να τροποποιήσει τις προθεσμίες που προβλέπει η απόφαση 2320/81, ώστε να καταστεί δυνατή η καταβολή συμπληρωματικών ενισχύσεων.

35. Εξάλλου, καίτοι το Δικαστήριο περιλαμβάνει μεταξύ των προϋποθέσεων που πρέπει να τηρούνται ώστε να είναι νόμιμη η ενίσχυση, τον έλεγχο της αναγκαιότητας της ενισχύσεως για την επίτευξη των κοινοτικών σκοπών, η Επιτροπή οφείλει να ελέγχει αν πληρούται η προϋπόθεση αυτή μόνο *κατά τον χρόνο της εγκρίσεως*. Το Δικαστήριο, στην απόφασή του της 3ης Οκτωβρίου 1985, τόνισε ότι:

« η Επιτροπή, σε καμία περίπτωση, δεν μπορούσε να *εγκρίνει* τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων οι οποίες δεν είναι απαραίτητες για την επίτευξη των σκοπών που καθορίζει η Συνθήκη και οι οποίες θα μπορούσαν να επιφέρουν στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στην κοινή αγορά σιδήρου και χάλυβα »[36].

Στην απόφαση Falck το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι:

« καίτοι κάθε παρέμβαση στον τομέα των ενισχύσεων μπορεί να ευνοήσει μια επιχείρηση σε σχέση με άλλη, η Επιτροπή *δεν μπορεί, ωστόσο, να εγκρίνει* ενισχύσεις η χορήγηση των οποίων θα μπορούσε να προκαλέσει προφανή διάκριση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (...) Πράγματι, στην περίπτωση αυτή η χορήγηση των εν λόγω ενισχύσεων θα προκαλούσε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού κατά τρόπο αντίθετο προς το κοινό συμφέρον »[37].

35 — Απόφαση της Επιτροπής της 19ης Απριλίου 1985, περί τροποποιήσεως της αποφάσεως 2320/81 περί θεσπίσεως κοινοτικών κανόνων για τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβος (ΕΕ L 110, σ. 5).

36 — Απόφαση 214/83, προαναφερθείσα στη σημείωση 5, σκέψη 30, η υπογράμμιση δική μου.

37 — Απόφαση 304/85, προαναφερθείσα στη σημείωση 30, σκέψη 27, η υπογράμμιση δική μου.

Στην περίπτωση αυτή επίσης, το Δικαστήριο ουδέποτε υπαινίχθηκε ότι είναι δυνατή η αμφισβήτηση ενισχύσεων που έχουν νομίμως καταβληθεί βάσει μιας γενικής υποχρεώσεως της Επιτροπής να ελέγχει αν οι ενισχύσεις μολονότι κρίθηκαν αναγκαίες κατά τον χρόνο εγκρίσεώς τους, προκάλεσαν στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, το συμπέρασμα δε αυτό επιβεβαιώθηκε κατά τον χρόνο λήψεως των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ». Αντιθέτως, από την προαναφερθείσα σκέψη 27 της αποφάσεως Falck συνάγεται ότι η χορήγηση μιας ενισχύσεως μπορεί να συνεπάγεται όφελος για μια επιχείρηση εις βάρος μιας άλλης.

36. Εξάλλου, μια εκ των υστέρων διόρθωση θα αντιμετώπιζε σοβαρές δυσχέρειες ως προς την εκτίμηση του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της ενισχύσεως που χορηγήθηκε και της αποκαταστάσεως της οικονομικής ευρωστίας της ενισχυθείσης επιχειρήσεως. Πώς είναι δυνατό να εκτιμηθεί η συμβολή των διαφόρων παραγόντων που εξασφάλισαν τη βιωσιμότητα της επιχειρήσεως: όπως π.χ. η οικονομική ανάκαμψη, η αυστηρή διαχείριση, η μεταβολή των συναλλαγματικών ισοτιμιών, η κατά το μάλλον ή ήττον σταθμισμένες μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τον χρόνο καταρτίσεως του σχεδίου ενισχύσεως;

37. Εξάλλου, μπορεί να θιγεί σοβαρώς όχι μόνο η ασφάλεια δικαίου και η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη εκείνων που λαμβάνουν τη συγκεκριμένη ενίσχυση, αλλά, επίσης, και η οικονομική αξιοπιστία της ενισχυομένης επιχειρήσεως, καθώς και η εμπιστοσύνη των επενδυτών και των συναλλασσομένων με αυτήν, εάν, πέντε χρόνια μετά την καταβολή μιας νομίμως χορηγηθείσης ενισχύσεως, η επιχείρηση υποχρεωνόταν να την επιστρέψει. Το Δικαστήριο έχει ήδη λάβει υπόψη του τα στοιχεία αυτά όταν στην προαναφερθείσα απόφασή του Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής αποφάνθηκε ότι:

« η υποχρέωση συνεργασίας που υπέχουν τα κράτη μέλη κατά το άρθρο 86 επιβάλλει, εάν κρίνουν ότι συγκεκριμένο σύστημα ενισχύσεων είναι αντίθετο προς τη Συνθήκη, να χρησιμοποιούν τις διαδικασίες και τις δυνατότητες προσφυγής που τους παρέχει η Συνθήκη σε *χρόνο κατά τον οποίο μία αποτελεσματική παρέμβαση είναι ακόμα δυνατή και δεν θίγει χωρίς λόγο την κατάσταση τρίτων προσώπων* » [38].

38. Τέλος, και κυρίως, λείπει η νομική δυνατότητα που θα επέτρεπε στην Επιτροπή να διορθώσει ενδεχόμενες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού οφειλόμενες στη χορήγηση νομίμων ενισχύσεων η αναγκαιότητα των οποίων, μολονότι ήταν βεβαία κατά τον χρόνο λήψεως των αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως », εκ των υστέρων δεν κρίνεται πλέον τόσο προφανής. Πράγματι, μολονότι το κοινοτικό δίκαιο προβλέπει τη δυνατότητα ανακλήσεως *παρανόμων* πράξεων, υπό την προϋπόθεση ότι η ανάκληση αυτή θα γίνει εντός ευλόγου προθεσμίας και ότι η Επιτροπή θα λάβει επαρκώς υπόψη της αν τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα δικαιολογημένως πίστεψαν στη νομιμότητα της πράξεως [39], ωστόσο δεν επιτρέπεται η αμφισβήτηση νομίμων πράξεων μετά τη λήξη της προθεσμίας για την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως.

39. Εξάλλου η προσφεύγουσα, παρά τα ερωτήματα που της υποβλήθηκαν σχετικώς κατά την προφορική διαδικασία, δεν προσδιόρισε ποια είναι τα συγκεκριμένα μέτρα που ζητούσε να λάβει η Επιτροπή για την αποκατάσταση της ισότητας που κατά τη γνώμη της είχε διαταραχθεί, ως προς τους όρους του ανταγωνισμού.

40. Κατά συνέπεια, η προσφυγή είναι αβάσιμη. Ωστόσο, επαναλαμβάνω ότι το Δικαστήριο θα υπεισέλθει στην εξέταση αυτών των

38 — Απόφαση 59/70, προαναφερθείσα στη σημείωση 24, σκέψη 21, η υπογράμμιση δική μου.

39 — Απόφαση της 12ης Ιουλίου 1957, Algera (7/56 και 3/57 έως 7/57, Rec. 1957, σ. 81, 116)· απόφαση της 12ης Ιουλίου 1962, Hoogovens (14/61, Rec. 1962, σ. 485, 520)· απόφαση της 13ης Ιουλίου 1965, Lemmerz-Werke (111/63, Rec. 1965, σ. 835, 852)· απόφαση της 3ης Μαρτίου 1982, Alpha Steel, σκέψη 10 (14/81, Συλλογή 1982, σ. 749)· απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1987, Consorzio Cooperative d'Abruzzo, σκέψη 12 (15/85, Συλλογή 1987, σ. 1005)· ως προς την τελευταία αυτή απόφαση βλέπε Miren A. Letemendia: *Cahiers de droit européen 1989*, σ. 627.

στοιχείων μόνο εφόσον δεν ακολουθήσει τη γνώμη που διατύπωσα ως προς το απαράδεκτο της προσφυγής, καθόσον επιδιώκεται η αμφισβήτηση αποφάσεων « περί αποδεσμεύσεως ».

41. Θα εξετάσω τώρα εν συντομία τον δεύτερο λόγο που αφορά τη χορήγηση μη εγκεκριμένων ενισχύσεων. Η Επιτροπή προβάλλει το απαράδεκτο του λόγου αυτού με την αιτιολογία ότι το σχετικό αίτημα υποβλήθηκε με το δεύτερο έγγραφο της προσφεύγουσας, της 20ής Μαΐου 1988, στο οποίο απάντησε με το δικό της έγγραφο της 25ης Ιουλίου 1988 κατά του οποίου, όμως, δεν ασκήθηκε προσφυγή ούτε είναι πλέον δυνατή η άσκηση προσφυγής. Ωστόσο, το επιχείρημα αυτό είναι μάλλον αμυντικό επί της ουσίας επιχείρημα. Πράγματι, η Επιτροπή κρίνει τον λόγο αυτό ως μη εύστοχο καθόσον αναφέρεται σε άρνηση μη περιλαμβανόμενη στην προσβαλλόμενη απόφαση, καθόσον η Επιτροπή δεν είχε ακόμα επιληφθεί κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως.

42. Πράγματι, δεν μπορώ να συμφωνήσω με την προσφεύγουσα όταν αυτή ισχυρίζεται ότι στο πρώτο της έγγραφο, της 30ής Μαρτίου 1988, έθεσε επίσης ενώπιον της Επιτροπής τα ζητήματα τα σχετικά με την ύπαρξη μη εγκεκριμένων ενισχύσεων και όταν επικαλείται τη φράση « ενισχύσεις που έχουν χορηγηθεί κατόπιν εγκρίσεως ή *ανοχής* » [40] προκειμένου να στηρίξει τον ισχυρισμό ότι εννοούσε επίσης και αυτό το ζήτημα [41]. Η φράση αυτή, ωστόσο, περιλαμβάνεται σε μία παράγραφο όπου θίγεται το ζήτημα της χορηγήσεως προς την British Steel Corporation μη αναγκαίων ενισχύσεων. Στη συνοπτική επανάληψη των αιτημάτων που διατύπωσε η προσφεύγουσα προς την Επιτροπή, κατά το άρθρο 35 της Συνθήκης ΕΚΑΧ, δεν αναφέρεται ούτε ακροθιγώς στο ζήτημα της χορηγήσεως μη εγκεκριμένων ενισχύσεων. Θα αποτελούσε πράγματι ερμηνεία υπερβαίνουσα τα όρια του ευλόγου εάν ο ισχυρισμός ότι με το έγγραφο της 30ής Μαρτίου 1988 η προσφεύγουσα έθεσε ενώπιον της Επιτροπής το ζήτημα της ενδεχόμενης καταβολής μη εγκεκριμένων ενισχύσεων.

43. Πρέπει, κατά συνέπεια, να γίνει δεκτό ότι η προσφεύγουσα έθεσε το ζήτημα αυτό ενώπιον της Επιτροπής με το δεύτερο έγγραφό της, της 20ής Μαΐου 1988. Προσφυγή, όμως, κατά της *δεύτερης απόφασης* της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1988, είναι απαράδεκτη λόγω παρελεύσεως των σχετικών προθεσμιών. Η παρούσα προσφυγή στρέφεται μόνο κατά της *πρώτης αποφάσεως*, της 26ης Μαΐου 1988. Εφόσον η απόφαση αυτή δεν αναφέρεται καθόλου στις μη εγκεκριμένες ενισχύσεις πρέπει να θεωρηθεί ως άστοχος ο δεύτερος λόγος ο αναφερόμενος στη χορήγησή τους.

44. Η προσφεύγουσα επικαλείται ορισμένες αποφάσεις του Δικαστηρίου από τις οποίες συνάγεται, κατά τη γνώμη της, ότι επιτρέπεται επέκταση του αντικειμένου της προσφυγής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας [42]. Πράγματι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η έκδοση αποφάσεως η οποία:

« διαρκούσης της εκκρεμοδικίας, αντικαθιστά προηγουμένη απόφαση *που έχει το ίδιο περιεχόμενο* (...), πρέπει να θεωρηθεί ως νέο γεγονός που επιτρέπει στην προσφεύγουσα να προσαρμόσει τα αιτήματα και τους ισχυρισμούς της. Θα ήταν αντίθετο προς την ορθή απονομή της δικαιοσύνης και προς την αρχή της οικονομίας της διαδικασίας το να υποχρεωθεί η προσφεύγουσα να ασκήσει νέα προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου » [43].

45. Πρόκειται, όμως, για διαφορετικές περιπτώσεις. Στις προαναφερθείσες υποθέσεις η Επιτροπή είχε εκδώσει τροποποιητική απόφαση κατά τη διάρκεια της δίκης, η οποία

40 — Σελίδα 13 της γαλλικής μεταφράσεως του παραρτήματος 1 του δικογράφου της προσφυγής.

41 — Παρατηρήσεις της προσφεύγουσας επί της ενστάσεως απαραδέκτου, σελίδα 18 της γαλλικής μεταφράσεως.

42 — Παρατηρήσεις επί της ενστάσεως του απαραδέκτου, σελίδα 20 της γαλλικής μεταφράσεως.

43 — Απόφαση 14/81, προαναφερθείσα στη σημείωση 39, σκέψη 8, η υπογράμμιση δική μου· βλέπε, επίσης, απόφαση της 29ης Σεπτεμβρίου 1987, Fabrique de fer de Charleroi et Dillinger Hüttenwerke, σκέψη 11 (351/85 και 360/85, Συλλογή 1987, σ. 3639)· απόφαση της 14ης Ιουλίου 1988, Stahlwerke, σκέψη 11 (103/85, Συλλογή 1988, σ. 4131).

αφορούσε τα ίδια πραγματικά περιστατικά που αποτελούσαν αντικείμενο της διαφοράς. Επρόκειτο, κατά κανόνα, για ρητή απορριπτική απόφαση που διέκοπτε τη σιωπή η οποία είχε ερμηνευθεί ως σιωπηρή απορριπτική απόφαση. Στην παρούσα υπόθεση, η απόφαση της 25ης Ιουλίου 1988 αναφέρεται σε θέμα διαφορετικό από εκείνο της αποφάσεως της 26ης Μαΐου 1988. Συνεπώς, το επιχείρημα της προσφεύγουσας δεν αποτρέπει την απόρριψη της προσφυγής ως προς το κεφάλαιο αυτό.

46. Κατά συνέπεια, προτείνω:

1) να απορριφθεί η προσφυγή καθόσον αφορά τη χορήγηση μη εγκεκριμένων ενισχύσεων·

2) να κριθεί απαράδεκτη, επικουρικώς προς την απόρριψή της, ως προς τα λοιπά·

3) να καταδικαστεί η προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.